

Tilburg University

Grondstoffenovereenkomsten en oligopolistische markten

Vingerhoets, J.W.A.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1984

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Vingerhoets, J. W. A. (1984). Grondstoffenovereenkomsten en oligopolistische markten. *Maandschrift Economie*, 48(2), 97-113.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Grondstoffenovereenkomsten en oligopolistische markten

door J.W.A. Vingerhoets*

Inleiding

Op basis van de Resolutie en het Actie-programma van de Verenigde Naties over een Nieuwe Internationale Economische Orde¹ werd door UNCTAD in 1974 het Geïntegreerde Grondstoffenprogramma geïnitieerd, met internationale grondstoffenovereenkomsten als een zeer belangrijk onderdeel. De primaire doelstelling van dit programma was de vergroting van het ontwikkelingspotentieel van die vele landen van de Derde Wereld waarvoor grondstoffen nog steeds de voornaamste bron van exportinkomsten vormen.

Met name in Nederland vond men in het midden van de jaren zeventig vele voorstanders van internationale grondstoffenovereenkomsten, onder wie minister Pronk. Inmiddels lijkt het aantal tegenstanders echter aanmerkelijk toegenomen. De Nederlandse steun voor initiatieven van UNCTAD op dit gebied, reeds enige tijd niet meer zo sterk als in de beginfase van het Geïntegreerde Programma, zou hierdoor verder kunnen afnemen. Dit zou temeer betreurenswaardig zijn, aangezien het recente verleden heeft aangetoond dat een vrije val van grondstoffenprijzen ernstige gevolgen heeft voor de exporterende ontwikkelingslanden.²

Recentelijk zijn in Nederland enkele auteurs tot de conclusie gekomen dat grondstoffenovereenkomsten geen goed instrument zijn van internationaal ontwikkelingsbeleid (Wahab, 1982; Dales, 1982). De belangrijkste, ook in de internationale literatuur herhaaldelijk aangevoerde bezwaren tegen grondstoffenovereenkomsten (Johnson, 1976; MacBean, 1980), kunnen onder twee hoofden worden samengevat. Enerzijds betreffen zij de wenselijkheid van stabilisatie van grondstoffenprijzen, het primaire doel van internationale overeenkomsten. Anderzijds hebben de bezwaren betrekking op de haalbaarheid (feasibility) van stabilisatie. De bezwaren tegen grondstoffenovereenkomsten fungeren, impliciet of expliciet, tevens als een verklaring achteraf voor de inderdaad geringe resultaten van het Geïntegreerde Grondstoffenprogramma.³

* Dr. Vingerhoets is wetenschappelijk hoofdmedewerker aan de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Katholieke Hogeschool Tilburg. De auteur wil graag prof.dr. L.H. Janssen SJ bedanken voor zijn commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

1. De resoluties 1301 en 1302 van de Zesde Speciale Zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, april-mei 1974.

2. Volgens een berekening van UNCTAD daalden de exportinkomsten van de ontwikkelingslanden over de periode 1980-1982 met 21 miljard dollar als gevolg van de algemene ineenstorting van de grondstoffenprijzen (exclusief aardolie); UNCTAD TD/273, juni 1983.

3. Het meest substantiële resultaat is een internationale rubberovereenkomst; de levensvatbaarheid van het Gemeenschappelijk Fonds mag, indien het ooit operationeel wordt, betwijfeld worden.

In het onderstaande zal in de eerste plaats getracht worden de aangevoerde bezwaren tegen grondstoffenovereenkomsten te ontzenuwen dan wel tot hun juiste proporties terug te brengen. Wanneer de bezwaren weerlegd kunnen worden zal vervolgens gezocht moeten worden naar een alternatieve of, op zijn minst, aanvullende verklaring voor de geringe resultaten van het Geïntegreerde Grondstoffenprogramma. Waarschijnlijk kan een verklaring gevonden worden in de belangen van private ondernemingen die participeren in de produktie van en handel in grondstoffen. Het is aannemelijk te maken, hoewel niet strikt te bewijzen, dat de belangen van deze partijen op oligopolistische/oligopsonistische markten, indruisen tegen stabilisatie van grondstoffenprijzen via internationale overeenkomsten.

De wenselijkheid van prijsstabilisatie

Stabilisatie van grondstoffenprijzen kan worden gebaseerd op:

1. positieve dynamische effecten;
2. vermindering van inflatie;
3. positieve effecten op de groei in ontwikkelingslanden;
4. de effecten op de exportopbrengsten.

Terwijl de eerstgenoemde beweegreden weinig aandacht heeft gekregen in de economische literatuur, hebben de laatste drie geleid tot, soms heftige, controverses. In de UNCTAD daarentegen, heeft alleen de kwestie van het effect van prijsstabilisatie op de stabiliteit en het niveau van de exportopbrengsten een rol gespeeld in de grondstoffenonderhandelingen (Cuddy, 1982; Helleiner, 1981). Om deze reden zal dit effect het meest uitvoerig worden besproken.

Dynamische effecten

De dynamische effecten van prijsstabilisatie hebben in de economische literatuur weinig aandacht gekregen, waarschijnlijk vanwege de onmogelijkheid van een rigoureuze, kwantitatieve analyse. Wel bestaat er een grote mate van eenstemmigheid over het feit dat stabilisatie van prijzen positieve effecten zal hebben op de produktie en het verbruik van grondstoffen.

Voor *producenten* neemt door prijsstabilisatie het risico van investeringen in grondstoffenproduktie af (Hallwood, 1979; Cuddy, 1978; Avramovic, 1980). Dit geldt zowel voor kleine boeren als grote mijnbouwondernemingen (Mikesell, 1979; Tilton, 1977). Door stabilisatie zullen niet alleen de fluctuaties in de investeringen afnemen, maar zal ook de totale investeringsstroom op een hoger niveau komen te liggen. Prijsgeïnduceerde cycli van sterke uitbreiding en inkringing van de produktie⁴, gepaard gaande met kapitaalverliezen, kunnen worden voorkomen. Een hoger niveau van investeringen zou, indien de vraag gelijk bleef, kunnen betekenen dat de prijzen aanzienlijk dalen. De vraag zal echter toenemen omdat de betreffende grondstoffen aantrekkelijk

4. Onder andere waarneembaar voor koffie en cacao, ondanks het feit dat diverse landen via interne regelingen de prijzen voor de producenten gedeeltelijk hebben losgekoppeld van de exportprijzen.

ker worden voor de *consumenten* (verwerkers). Stabilisatie van prijzen impliceert kostenbesparing (o.a. van hedging), gemakkelijkere investeringsplanning en beperking van kapitaalverliezen. Hierdoor zou niet alleen de concurrentiepositie verbeteren van natuurlijke grondstoffen die moeten concurreren met synthetica (vezels, natuurrubber) maar ook van bijvoorbeeld koper ten opzichte van aluminium.

Het eindresultaat is hoogstwaarschijnlijk een grotere en meer constante productie van grondstoffen tegen lagere kosten. Voor de consumentenlanden kunnen de lagere prijzen een belangrijk voordeel zijn van stabilisatie. Voor de producentenlanden kunnen de lagere prijzen gecompenseerd worden door grotere hoeveelheden, door toegenomen werkgelegenheid en/of door een mogelijk hogere produktiviteit van arbeid of landbouwgrond, welke geïnduceerd wordt door het zekerder rendement van investeringen in de betreffende sector (Avramovic, 1980).

Stabilisatie en inflatie

Volgens Kaldor (1976) en Behrman (1978) is vermindering van inflatie het belangrijkste positieve effect van prijsstabilisatie voor de consumentenlanden. Bij instabiele prijzen werkt een 'ratchet-effect': prijsstijgingen als gevolg van tijdelijk hogere grondstoffenprijzen worden niet gevolgd door dienovereenkomstige prijsdalingen. Het bestaan van een 'ratchet-effect' is bestreden op grond van het niet kunnen meten van een verband tussen de instabiliteit van grondstoffenprijzen en de hoogte van de prijzen van individuele eindprodukten (Finger en DeRosa, 1978). Het 'ratchet-effect' werkt waarschijnlijk echter vooral via de lonen die wél stijgen naar rato van een verbetering van de ruilvoet van een land maar niet dalen overeenkomstig een verslechtering van de ruilvoet (Harris e.a., 1978).

Het negatieve effect van een externe inflatoire impuls werkt sterk door op de economie wanneer het economisch overheidsbeleid er extra door in moeilijkheden komt. Een algemene stijging van grondstoffenprijzen in een toch al inflatoire situatie noopt tot een krachtiger anti-inflatiebeleid terwijl een daling van grondstoffenprijzen, ook al zou die een zeker deflator effect hebben, niet leidt tot een afzwakking van het restrictieve beleid (Cuddy, 1978). De hausse in de grondstoffenprijzen van 1972-1974 en de daarop volgende daling geldt in deze reeds als standaardvoorbeeld. Via een 'inflation-unemployment trade-off' (Phillips-curve) heeft Behrman (1978) berekend dat gedeeltelijke stabilisatie van de prijzen van de tien kernprodukten uit het UNCTAD-programma geleid zou hebben tot een toename van het bruto nationaal produkt in de Verenigde Staten met gemiddeld 1,5 miljard dollar per jaar in de jaren zeventig (dollars van 1975). Zelfs wanneer men dit cijfer te hoog vindt vanwege de uitzonderlijke situatie van 1972-1974 en eerder zou moeten denken aan een produktiewinst van 1,5 miljard dollar per jaar voor alle OECD-landen samen, dan nog is het een krachtig argument om grondstoffenprijzen te stabiliseren in het belang van de economieën van de consumentenlanden.

Instabiele opbrengsten en groei

In vele 'cross-country' econometrische analyses is het effect van instabiele exportopbrengsten op de groei in ontwikkelingslanden onderzocht, waarbij de resultaten uiteen

liepen van negatief (Lim, 1976; Lancieri, 1978), geen verband (MacBean, 1966) tot positief (Knudsen en Parnes, 1975) en daardoor aanleiding gaven tot twijfel omtrent de wenselijkheid van opbrengststabilisatie (Wahab, 1982; Dales, 1982). De tekortkomingen van deze studies bestaan onder andere uit het feit dat men gebruik maakt van sterk gereduceerde vormen van modellen van economieën en dat een grote mate van homogeniteit tussen ontwikkelingslanden wordt verondersteld. Een uitvoerige kritische beschouwing komt tot een vernietigend oordeel: '... these criticisms of the actual studies and of this genre are so devastating that it is doubtful if such studies have – or possibly could have – given much insight ...' (Adams en Behrman, 1982).

De wenselijkheid van opbrengststabilisatie zal alleen wetenschappelijk kunnen worden vastgesteld door intensief onderzoek van individuele ontwikkelingslanden. De eerste studies in deze richting (Dick e.a., 1983; Davis, 1983) tonen aan dat het *niet* voeren van een anti-cyclisch beleid om de exportfluctuaties op te vangen, een voortdurend omschakelen van produktie voor het binnenland op produktie voor het buitenland (en vice versa) zou vereisen. Een succesvol anti-cyclisch beleid daarentegen zou de opbouw vergen van zeer omvangrijke deviezenreserves bij oplopende exporten. In de praktijk blijkt een anti-cyclisch beleid echter reeds bij oplopende exportopbrengsten te resulteren in kapitaalverliezen, inflatie en een ingebouwde kwetsbaarheid bij het teruglopen van de exportopbrengsten (Davis, 1983). Deze studies vormen derhalve een begin van bewijs voor de logische hypothese dat instabiele exportopbrengsten een negatieve invloed hebben op het ontwikkelingsproces.

Prijsstabilisatie en opbrengsten

De uitkomsten van een eenvoudig statisch model over de effecten van prijsstabilisatie op het niveau en de stabiliteit van de exportopbrengsten van exporterende landen (Brook e.a., 1978; Johnson, 1976), zijn door de geïndustrialiseerde landen gebruikt om zich in de grondstoffenonderhandelingen van UNCTAD op te stellen als tegenstanders van internationale overeenkomsten. Bij de analyse van de effecten van prijsstabilisatie wordt in dit standaardmodel onderscheid gemaakt tussen produkten waarbij de hoofdoorzaak van de prijsinstabiliteit gelegen is in autonome vraagveranderingen (de mineralen) en produkten waarbij aanbodvariaties de primaire oorzaak zijn van instabiele prijzen (de landbouwprodukten). Het laatste geval is daarbij het meest interessant omdat acht van de tien kernprodukten in het UNCTAD-programma landbouwprodukten zijn. Uit het toegepaste eenvoudige model – waarbij men uitgaat van lineaire vraag- en aanbodcurven, additieve stochastische verschuivingen van de curven, volledige prijsstabilisatie door middel van een buffervoorraad en het ontbreken van time-lags – resulteerden de conclusies (Johnson, 1976) dat prijsstabilisatie zou leiden tot meer instabiele exportopbrengsten voor de producerende landen en een toename in de gemiddelde exportopbrengsten. De eerste conclusie betekende dat stabilisatie van prijzen niet onverdeeld gunstig zou zijn voor de exporterende ontwikkelingslanden. De tweede conclusie, implicerend dat de geïndustrialiseerde landen gemiddeld meer zouden moeten betalen voor hun importen, werd door deze landen gebruikt als een argument tegen

grondstoffenovereenkomsten.⁵ Thans wordt deze argumentatie, ook in Nederland, nog herhaaldelijk gehoord (Dales, 1982a). Inmiddels is evenwel duidelijk aangetoond dat we hier met een misvatting te maken hebben.

In de invloedrijke analyse van Johnson (1976) werd niet expliciet rekening gehouden met de grootte van de prijselasticiteiten van vraag en aanbod. Met behulp van dit model kan men echter aantonen dat volledige stabilisatie van prijzen van landbouwgrondstoffen zal leiden tot meer stabiele exportopbrengsten indien voldaan is aan de voorwaarde $(-2E_v + E_a) < 1$,⁶ bij een aanbodelasticiteit van nul, moet de absolute waarde van de vraagelasticiteit kleiner zijn dan $-0,5$. Deze voorwaarde blijft gelden als men niet uitgaat van additieve, maar multiplicatieve verschuivingen van de aanbodcurven (Nguyen, 1980). Multiplicatieve verschuivingen zijn met name hoogstwaarschijnlijk actueel voor éénjarige gewassen als katoen, jute en sisal (Brook e.a., 1978).

In de werkelijkheid zal steeds voldaan zijn aan de zojuist geformuleerde voorwaarde. Zelfs schattingen van prijselasticiteiten van de vraag op lange termijn, komen uit op absolute waarden kleiner dan een half of liggen in deze orde van grootte. Anderzijds zijn de prijselasticiteiten van het aanbod op korte termijn, nul of zéér klein (Behrman, 1978). Bovendien behoeft, om twee redenen, in de realiteit niet voldaan te zijn aan de gestelde voorwaarde. Ten eerste: gelijktijdig met autonome aanbodveranderingen zullen zich vaak ook autonome vraagveranderingen voordoen. Als gevolg hiervan neemt het opbrengststabiliserend effect toe omdat het buffermechanisme deze vraagmutaties opvangt. Ten tweede: via buffervoorraden zal steeds slechts gestreefd worden naar partiële en niet naar volledige prijsstabilisatie. Dit zal, afhankelijk van de prijsvork en de amplitude van de prijsfluctuaties, bij volledig inelastisch aanbod nog leiden tot opbrengststabilisatie bij prijselasticiteiten van de vraag van $-0,6$ en $-0,7$. Omgekeerd geldt dat partiële prijsstabilisatie, bij waarden van de prijsinelasticiteiten binnen de gestelde grenzen, leidt tot een veel grotere mate van opbrengststabilisatie dan volledige prijsstabilisatie (Oberhänsli, 1982).

Men mag concluderen dat stabilisatie van grondstoffenprijzen, ook in het geval van landbouwprodukten, zal leiden tot stabilisatie van de exportopbrengsten van producentenlanden.⁷ Ook wanneer men in de analyse van Johnson rekening houdt met de prijselasticiteiten van vraag en aanbod, blijft de conclusie gehandhaafd dat volledige stabilisatie van prijzen zal leiden tot hogere opbrengsten voor de producentenlanden en derhalve tot hogere uitgaven voor de consumentenlanden, wanneer de instabiliteit veroorzaakt wordt door autonome veranderingen in het aanbod. Dit effect wordt evenwel afgezwakt door het feit dat zich bij de landbouwprodukten ook autonome vraagveranderingen voordoen, die, eveneens volgens Johnson, werken in de richting van verlaging van de gemiddelde opbrengsten. Voorts heeft partiële prijsstabilisatie een mitigerend

5. Voor de mineralen resulteerden tegengestelde conclusies; in dit geval werd getwijfeld aan de wijsheid van ontwikkelingslanden om te streven naar prijsstabilisatie omdat dit zou leiden tot gemiddeld lagere exportopbrengsten.

6. Notatie ontleend aan Wahab (1982); E_v : prijselasticiteit van de vraag; E_a : prijselasticiteit van het aanbod.

7. Dit gaat niet alleen op voor de landen gezamenlijk maar ook voor vrijwel alle individuele landen wanneer men rekening houdt met partiële stabilisatie, grote en kleine landen en de extreme waarden der prijsfluctuaties (Vingerhoets en Coppens, 1983).

effect, omdat men daardoor weer gewogen gemiddelden krijgt die dichter bij de gewogen gemiddelden zonder prijsstabilisatie liggen. Tenslotte geldt dat bij multiplicatieve aanbodverschuivingen (met name relevant voor katoen, jute en sisal) de gemiddelde exportopbrengsten zullen dalen. In dit geval blijft bij prijsstabilisatie – op het meetkundig gemiddelde – het meetkundig gemiddelde van de exportopbrengsten gelijk. Omdat stabielere opbrengsten resulteren, daalt uiteraard het rekenkundig gemiddelde (Nguyen, 1980).

Op basis van bovenstaande overwegingen komen diverse auteurs op grond van rekenvoorbeelden tot de conclusie dat stabilisatie van prijzen, in statische zin, slechts een gering effect zal hebben op de gemiddelde inkomsten en uitgaven van respectievelijk producenten- en consumentenlanden (Cuddy, 1978; Nguyen, 1980). Pogingen tot empirische verificatie, door na te gaan wat het effect zou zijn geweest van stabilisatie in het verleden, bevestigen dit: voor zover statistisch significante veranderingen worden gevonden zijn deze, zelfs bij veronderstelde volledige prijsstabilisatie, gering tot zeer gering (Wahab, 1982; Brook e.a., 1978; Behrman, 1978).

De conclusie luidt dat de door geïndustrialiseerde landen uitgesproken vrees, dat zij meer zullen moeten gaan betalen voor landbouwgrondstoffen als de prijzen gestabiliseerd worden, ongegrond is. Het statische effect van partiële prijsstabilisatie op het niveau van de exportinkomsten (importuitgaven) zal gering zijn en overschaduw worden door de dynamische effecten van prijsstabilisatie.

De haalbaarheid (feasibility) van prijsstabilisatie

Een buffervoorraadmechanisme⁸ werkt alleen effectief als men er in slaagt om de prijzen te stabiliseren rondom de trend die door de markt bepaald wordt. Deze stabilisatie moet gerealiseerd worden tegen zodanige kosten dat de maatschappelijke voordelen van stabilisatie hier tenminste tegen opwegen.

Het volgen van de trend

Met aan- en verkopen door een buffer wordt in de praktijk getracht om de prijzen te stabiliseren binnen een marge (de prijsvork) van een referentieprij. In onderhandelingen over individuele produkten is één van de kernpunten steeds of het mogelijk is om een referentieprij zodanig te bepalen en aan te passen dat de trendprijs inderdaad gevolgd wordt. Bij een ernstige en niet tijdig gecorrigeerde onderschatting van de trendprijs loopt de buffer leeg en wordt daardoor ineffectief. Bij een overschatting loopt de buffer vol en wordt daardoor eveneens ineffectief. Na een verlaging van de referentieprij zullen voorraden verkocht moeten worden met lagere dan normale verkoopwinsten en mogelijk zelfs met verlies.

Sommige auteurs (MacBean, 1980; Henderson en Lall, 1976) stellen de eis dat de beheerders van een buffervoorraad de toekomstige trendprijzen beter moeten kunnen voorzien dan speculanten. Dit is niet juist, omdat de speculant een commerciële winst moet maken, terwijl een buffervoorraad kosten met zich mag meebrengen, omdat

8. Exportquota worden hier niet besproken; zie hiervoor Vingerhoets, 1982.

maatschappelijke voordelen behaald worden. De eis dient dan ook te zijn dat men er in moet slagen om steeds met een beperkte foutenmarge de trend te volgen.

Met projecties van prijzen, gebaseerd op prijzen in het verleden, is het volgens Nguyen (1980) mogelijk om de trend redelijk goed te volgen. Voor het produkt koper is, in het kader van de UNCTAD-onderhandelingen, onderzoek gedaan in deze richting. Het meest succesvol was een semi-automatische formule werkend met vijfjaars gecentreerde gemiddelden (UNCTAD, 1978 en 1979). In de praktijk zou men bij een dergelijke formule gedeeltelijk gebruik moeten maken van projecties.⁹ In de afgelopen decennia is, in het bijzonder voor ontwikkelingslanden, de statistische informatie waarop men tendenties in het aanbod kan baseren, aanmerkelijk verbeterd. Wanneer een zekere foutenmarge is toegestaan, lijkt een redelijk goed volgen van de trend dan ook mogelijk.

De omvang van buffervoorraden

De noodzakelijke omvang van buffervoorraden is voornamelijk afhankelijk van de mate van instabiliteit van de prijzen, de elasticiteiten van vraag en aanbod en de mate waarin men wil stabiliseren. Simulatie van prijsstabilisatie met behulp van een econometrisch marktmodel is de beste methode om inzicht te krijgen in de noodzakelijke omvang van buffervoorraden.

Gegeven de variabelen voor een bepaald produkt zal, zo blijkt uit simulaties, de noodzakelijke omvang van een buffervoorraad sterk toenemen bij het verkleinen van de breedte van de prijsvork. Stabilisatie binnen nauwere grenzen dan $\pm 15\%$, is niet haalbaar, omdat de kosten verbonden aan het (van tijd tot tijd) aanhouden van zeer grote voorraden evident te hoog zouden oplopen.

Ook wanneer verschillende simulaties dezelfde prijsdoelstelling inbouwen, kunnen zij, o.a. afhankelijk van de bestreken tijdsperiode en de gehanteerde prijzen, tot uiteenlopende resultaten leiden. Toch kunnen uit een aantal simulaties voorzichtige conclusies worden getrokken ten aanzien van de noodzakelijke omvang van buffervoorraden. In tabel 1 wordt hiervan een overzicht gegeven voor negen van de tien kernprodukten uit het UNCTAD-Programma.¹⁰ In de gepresenteerde cijfers is de nodige voorzichtigheid betracht door uit de verschillende simulaties ofwel het grootste volume te nemen, dan wel, bij aanzienlijke afwijkingen, een volume te kiezen tenderend naar het hoogste cijfer. De gebruikte analyses gaan uit van prijsmarges van $\pm 15\%$ of $\pm 10\%$.

*Tabel 1. Noodzakelijke buffervoorraden (in duizenden metrieke tonnen)**

Koffie	1 200	Sisal	250
Cacao	500	Jute	350
Thee	175	Tin	50
Rubber	3 000	Koper	1 600
Katoen	1 000		

* Bronnen: Behrman (1978); Wahab (1982); Bhaskar e.a. (1978); Labys (1979); UNCTAD (1977, 1978 en 1979).

9. Deze formule komt sterk overeen met die welke gehanteerd wordt in de Compensatoire Financieringsfaciliteit van het IMF.

10. Het produkt suiker is niet opgenomen omdat de problematiek voor dit produkt geheel is verweven met het landbouwbeleid van de geïndustrialiseerde landen.

Wanneer men de volumina van de tabel waardeert tegen recente prijzen, resulteert een bedrag van twaalf miljard dollar.¹¹ Om verschillende redenen onderschatten simulaties echter de noodzakelijke buffervoorraden welke in de werkelijkheid nodig zijn voor stabilisatie. In de meeste simulaties worden de prijzen gestabiliseerd op een achteraf exact berekende trend. Ook kan in simulaties geen rekening worden gehouden met reacties van private en publieke marktpartijen op het bestaan en functioneren van buffervoorraadmechanismen. Deze te verwachten reacties liggen op het vlak van speculatie tegen de buffer en veranderingen in het voorraadgedrag. Wanneer een buffer bijna vol of bijna leeg is, wordt het voor speculanten rationeel om tegen de buffer te gaan speculeren. Door het bestaan van een buffer kan bij private en publieke marktpartijen de bereidheid dan wel de noodzaak afnemen om voorraden aan te houden.

Vanwege de summier aangegeven belangrijkste oorzaken van onderschatting van de noodzakelijke omvang van buffervoorraden in simulaties, dient een correctie plaats te vinden. Omdat de empirische basis hiervoor ontbreekt moet volstaan worden met een raming. Het inbouwen van een veiligheidsmarge van 50% lijkt royaal en derhalve voorzichtig. Het bedrag dat beschikbaar moet zijn voor de financiering van buffervoorraden voor de negen produkten van tabel 1, stijgt aldus van 12 tot 18 miljard dollar.

Kosten, ruilvoeten en financiering

De kosten van buffervoorraden bestaan enerzijds uit de kosten van opslag, rotatie en beheer en anderzijds uit de rentekosten over het geïnvesteerde vermogen. De kosten van opslag en dergelijke variëren van 1,1% per jaar van de waarde van de aangehouden voorraden voor tin, via 2% voor koffie en 2,8% voor rubber tot 4,7% voor jute.¹²

Ervaringen met kosten van buffervoorraden zijn beperkt tot tin. Deze zijn positief (Hallwood, 1979), maar weinig relevant voor andere produkten, omdat tin tegen erg lage kosten kan worden opgeslagen. In simulaties van de werking van buffervoorraden, uitgevoerd in nominale of reële prijzen, wordt ook steeds een berekening gemaakt van de daarmee verbonden kosten. Terwijl sommige positieve resultaten opleveren (Behrman, 1978; Bhaskar e.a., 1978; UNCTAD, 1979) komen andere uit op aanzienlijke financiële verliezen, een negatieve contante waarde of een zeer lage interne rentevoet (Wahab, 1982; UNCTAD, 1978 en 1979). Mede omdat de verschillen in uitkomsten niet verklaard worden, geven de simulaties onvoldoende uitsluitsel over de vraag of buffervoorraden haalbaar zijn uit het oogpunt van kosten. In diverse gevallen wordt niet precies aangegeven van welke kostengrootheden wordt uitgegaan. Simulaties waarin gestabiliseerd wordt op een achteraf berekende trend, onderschatten de noodzakelijke omvang van buffervoorraden en overschatten de marge tussen aankoop en verkoop. Bovendien wordt in geen enkele simulatie rekening gehouden met het feit, dat het effect van veranderingen in de ruilvoet van individuele produkten afhankelijk is van de wijze van financiering van de buffervoorraden.¹³

11. Waardering tegen gemiddelde prijzen van de eerste acht maanden van 1982; bron: UNCTAD, *Monthly Commodity Price Bulletin*, Vol. 2, No. 9, September 1982.

12. Gebaseerd op UNCTAD TD/B/C.1/198, 1975; de 'medium' opslagkosten in geïndustrialiseerde landen zijn gerelateerd aan de (lage) gemiddelde prijzen van 1982; voor algemene beheerskosten is een factor van één % aangehouden.

13. Deze ruilvoet kan ook worden aangeduid als de relatieve reële prijsverandering van een produkt.

Wanneer buffervoorraden worden gefinancierd met commerciële leningen zal een verslechtering van de ruilvoet volledig in aanmerking moeten worden genomen. Uit de verkoopwinsten van de buffer zal, naast de reële rente, ook het ruilvoetverlies moeten worden opgevangen. Wanneer buffervoorraden echter gefinancierd worden met overheidsgelden (eigen vermogen) is het, naar ons inzicht, niet noodzakelijk om ruilvoetverliezen op te vangen. Bij een trendmatige daling van de reële of nominale prijzen van een bepaald produkt, zal ook de (reële) financieringsbehoefte afnemen. Eerst bij liquidatie van een bufferfonds komt een kapitaalverlies naar voren. Zolang als het fonds blijft functioneren kan een reële rentevoet gehanteerd worden als een adequate opportuniteitsrentevoet.

Het voor de praktijk belangrijkste criterium voor de haalbaarheid van buffervoorraden is hoogstwaarschijnlijk of zij, gegeven een bepaalde financieringsstructuur, zichzelf kunnen bedruipen (vgl. Wahab, 1982, blz. 176). Dit zal alleen mogelijk zijn wanneer uit de marge tussen aankoop en verkoop de opslagkosten en rentekosten gedekt kunnen worden. Het is gemakkelijk in te zien dat, gegeven deze kosten, de gemiddelde voorraadtijd een kritische variabele is. Bij kosten van opslag en rente van bijvoorbeeld 6% per jaar en een marge van $\pm 15\%$ zal de buffer verlies gaan leiden als een voorraad langer dan vijf jaar ligt opgeslagen.¹⁴ Bijna geen enkele simulatie geeft echter informatie over het belangrijke gegeven van de gemiddelde voorraadtijden. Alleen Wahab (1982) vermeldt dat in zijn simulaties de gemiddelde voorraadtijden vijf à zes jaren belopen.

In een aantal berekeningen is door ons nagegaan of buffervoorraden voor de negen produkten van tabel 1 kostendekkend kunnen werken bij prijsvorken van $\pm 15\%$. Voor de ontwikkeling van de ruilvoeten is de periode 1960-1981 genomen.¹⁵ De reële rente over de lange termijn mag gesteld worden op 3% per jaar. Met een opslag voor inflatie van 5,8%¹⁶, kan worden gewerkt met een commerciële rente van 8,8% per jaar. Tenslotte wordt de eis gesteld, dat de gemiddelde opslagtijden van voorraden niet 5 à 6, maar 8 à 9 jaren moeten kunnen belopen. Hierdoor wordt een veiligheidsmarge ingebouwd die dezelfde betekenis heeft als een correctie voor de verkoopwinsten die in de praktijk kleiner zullen zijn dan wordt aangegeven door de marge van $\pm 15\%$. De resultaten van onze berekeningen zijn samengevat in tabel 2. Alleen tin blijkt, bij volledige financiering met commerciële leningen, de hieraan verbonden kosten ruimschoots te kunnen opbrengen. Voor koffie is het reeds twijfelachtig of een commerciële rente kan worden opgebracht, aangezien de gemiddelde voorraadtijd niet langer dan zeven jaren zou mogen zijn. Voor de overige produkten is het zeer onzeker dan wel uitgesloten dat zij tegen een commerciële rente zouden kunnen functioneren.

Bij financiering van buffervoorraden met tweederde deel uit commerciële leningen en éénderde deel uit overheidsgelden¹⁷, blijken koffie, katoen en cacao, naast de commer-

14. De verkoopprijs (115) is exact 35,3% hoger dan de inkoopprijs (85) en 6% samengestelde interest gedurende 5 jaren is 33,8%.

15. Bron: UNCTAD, *Monthly Commodity Price Bulletin*.

16. De gemiddelde prijsstijging van de exporten van fabrikaten uit de geïndustrialiseerde landen over de periode 1960-1981; bron: Verenigde Naties, *Monthly Bulletin of Statistics*.

17. Deze financieringsformule wordt geïndiceerd door de regelingen van het Gemeenschappelijk Grondstoffenfonds.

Tabel 2. Toegestane gemiddelde voorraadtijden van buffervoorraden bij verschillende financieringsstructuren; cijfers in jaren, naar beneden afgerond

<i>Produkt</i>	<i>Financiering geheel met commerciële leningen</i>	<i>Financiering met tweederde leningen en éénderde rente-dragende overheidsmiddelen</i>	<i>Financiering geheel met renteloze overheidsmiddelen</i>
<i>Tin*</i>	50	23	27
<i>Koffie</i>	7	12	15
<i>Cacao</i>	5	8	9
<i>Katoen</i>	5	8	16
<i>Koper</i>	4	7	14
<i>Sisal</i>	3	5	8
<i>Rubber</i>	2	3	10
<i>Thee</i>	2	3	7
<i>Jute</i>	2	2	6

* Voor tin is volledige financiering met vreemd vermogen erg gunstig omdat de ruilvoet van dit produkt aanmerkelijk is verbeterd in de periode 1960-1981.

ciële rente, een rente van 3% over de overheidsmiddelen te kunnen opbrengen. Voor koper is dit minder zeker, omdat de gemiddelde voorraadtijd niet langer mag zijn dan zeven jaar.

Buffervoorraden voor rubber, sisal, thee en jute dienen volledig uit overheidsgelden gefinancierd te worden. In dat geval zullen rubber en sisal waarschijnlijk slechts een gedeelte van de rente-opslag van 3% kunnen opbrengen. Voor thee en jute mogen de voorraadtijden niet langer zijn dan zes à zeven jaren om alleen de kosten van opslag en beheer goed te maken uit de verkoopwinsten.

Geconcludeerd kan worden dat bij gehele of gedeeltelijke overheidsfinanciering de buffervoorraden, met thee en jute als enige twijfelgevallen, zichzelf zullen kunnen bedruipen. De maatschappelijke kosten hiervan kunnen als volgt worden getaxeerd, waarbij er voorzichtigheidshalve van wordt uitgegaan dat gemiddeld tweederde van de maximale buffervoorraden wordt aangehouden. Wanneer de buffervoorraden van tin, koffie, cacao, katoen en koper voor éénderde deel en de voorraden voor jute, sisal, thee en rubber volledig door overheden worden gefinancierd, zullen deze gemiddeld 6,1 miljard dollar hebben vastgelegd in buffervoorraden. Onder de pessimistische veronderstelling dat over de overheidsmiddelen in het geheel geen rente verdiend wordt, belopen de kosten hiervan, bij een rente-opslag van 3%, bijna 200 miljoen dollar per jaar. Onder de meer realistische veronderstelling dat alleen bij jute, sisal, thee en rubber geen rente verdiend wordt, dalen de kosten tot beneden de 100 miljoen dollar. Deze kosten dienen te worden afgewogen tegen de maatschappelijke voordelen van stabilisatie. Het kostenbedrag lijkt in dit licht alleszins aanvaardbaar, zodat, nadat in de vorige paragraaf de wenselijkheid van stabilisatie was vastgesteld, geconcludeerd wordt dat stabilisatie van grondstoffenprijzen ook haalbaar (feasible) is.

Oligopolisten en prijsstabilisatie

De grondstoffenmarkten worden gekenmerkt door oligopolistische/oligopsonistische verhoudingen, gedomineerd door internationaal werkende Westerse ondernemingen. Stabilisatie van prijzen kan deze dominante positie aantasten.

Oligopolistische markten

Van de exporten van landbouwgrondstoffen uit ontwikkelingslanden wordt typisch 80 à 90% aangekocht door een kleine groep ondernemingen. In deze groep oligopsonisten, die oligopolisten zijn tegenover hun afnemers, speelt een vijftiental multi-produkt-handelshuizen een leidende rol. De oligopsonistische positie van deze handelaren wordt bepaald door verticale integratie, geografische specialisatie, uitgebreide 'market intelligence' netwerken en een prijsbeïnvloedend voorraadgedrag dat mogelijk wordt gemaakt door financiële reserves en kredietfaciliteiten. Exporterende ontwikkelingslanden hebben, o.a. via 'marketing boards', staathandelsondernemingen en producentenassociaties, getracht om een oligopolie te plaatsen tegenover het oligopsonie. Van een oligopolistisch gedrag is vooralsnog echter geen sprake. Op de markten voor landbouwgrondstoffen heerst *de facto* een eenzijdig oligopsonie.

Ongeveer honderd ondernemingen zijn toonaangevend in de internationale mijnbouwsector, die gekenmerkt wordt door grootschaligheid, concentratie, verticale integratie en diversificatie. In de afgelopen decennia is door fusies en overnames het aantal zelfstandige ondernemingen voortdurend afgenomen, terwijl mijnbouwprojecten meer en meer worden uitgevoerd in een 'joint venture' of door een consortium. Tegenover de ontwikkelingslanden zijn deze ondernemingen oligopsonisten op de produktmarkten en oligopolisten op de concessiemarkten.¹⁸

Voor na de Tweede Wereldoorlog zijn veel ontwikkelingslanden gaan proberen om een tegenwicht te vormen tegen de oligopolistische/oligopsonistische positie van de mijnbouwondernemingen. Door participatie in het aandelenkapitaal, deelname in het management, nationalisaties en de vorming van producentenassociaties, leken zij, ongeveer tien jaar geleden, hierin te gaan slagen. Sederdien is echter gebleken dat in vrijwel alle nieuwe projecten de participatie noodzakelijk is van één of meerdere van de grote mijnbouwmaatschappijen. De ondernemingen hebben hun dominante positie in de mijnbouw volledig weten te herstellen door hun technische know how en managementcapaciteiten, door het vermogen om grote projecten te financieren, door geografische spreiding van exploratie en exploitatie, door samenwerking in consortia en door hun positie op het gebied van de marketing van mineralen te versterken. Bij de participatie van buitenlandse maatschappijen in projecten in ontwikkelingslanden spelen met name de financiering en de marketing een grote rol.

De private marktpartijen in de grondstoffensectoren zijn in staat om oligopoliewinsten te verdienen.¹⁹ Voor de landbouwgrondstoffen zijn hierover geen kwantitatieve

18. De twee vallen vaak samen: een mijnbouwonderneming 'verkoopt' de know-how, de investeringen, enz. om een ertslaag te ontginnen en 'koopt', tegen betaling van belasting, royalties e.d., de output van het project.

19. In de mijnbouwsector komen daar de 'resource rents' nog bij; Vingerhoets, 1982.

berekeningen bekend en moet volstaan worden met indicaties voor bananen, koffie en cacao, in welke laatste sector één onderneming 30 à 40% van de wereldexporten verhandelt. Voor de mijnbouwsector is berekend dat in 1976 van de totale rents voor bauxiet, ijzererts en ruwe fosfaat, respectievelijk slechts 50, 40 en 27% toeviel aan de exporterende landen (Hughes en Singh, 1978). Dat de mijnbouwmaatschappijen oligopoliewinsten verdienen in ontwikkelingslanden blijkt voorts uit het feit dat het rendement van ondernemingen uit de VS op mijnbouwprojecten in ontwikkelingslanden 17,5% beliep in de periode 1967-1975, het dubbele van het rendement op investeringen in andere geïndustrialiseerde landen (Bergsten, 1980).

Oligopolisten contra stabilisatie

Uit de prijstheorie volgt als algemene conclusie dat de acties van rationeel handelende en winstmaximaliserende oligopolisten zullen resulteren in stabiele prijzen. Stabiele prijzen zijn in hun belang omdat onzekerheid wordt verminderd, prijzenoorlogen worden voorkomen en de afzetmogelijkheden toenemen, aangezien de onzekerheid bij de afnemers vermindert. Deze situatie is actueel voor een aantal minerale grondstoffen, zoals aluminium, nikkel en molybdeen. De prijzen van deze produkten zijn stabiel en zij veranderen slechts van tijd tot tijd in beperkte mate op initiatief van een prijsleider. Deze subsectoren van de mijnbouw worden gekenmerkt door sterk oligopolistische verhoudingen, met de aluminiumsector als het meest bekende voorbeeld.

Anderzijds kan worden vastgesteld dat de oligopolisten/oligopsonisten in de sectoren van de landbouwgrondstoffen en de mineralen-met-instabiele-prijzen, tegenstanders zijn van stabilisatie van prijzen. Reeds op het einde van de jaren veertig verzetten bepaalde groeperingen van het bedrijfsleven in de VS zich tegen het Charter van Havana, omdat zij grondstoffenovereenkomsten niet wenselijk achtten. Wat de landbouwprodukten betreft blijken zowel de oligopsonisten voor cacao als voor thee, tegenstanders te zijn van internationale overeenkomsten. Reeds lang vóór het afsluiten van de eerste cacao-overeenkomst betoogde de grootste cacaohandelaar ter wereld dat een dergelijke overeenkomst niet gewenst was. Meer recentelijk verklaarde de grootste thee-onderneming in de wereld dat zij tegen een buffervoorraad voor thee was omdat men niet kon inzien hoe een buffer gereguleerd zou kunnen worden 'to the satisfaction of the buyers' (*The Courier*, 1982, No. 62). Van de mijnbouwondernemingen in de VS is bekend dat zij zich koel hebben opgesteld tegenover pogingen om in het kader van het Grondstoffenprogramma van UNCTAD overeenkomsten af te sluiten voor koper en andere minerale grondstoffen. Rio Tinto Zinc, één van de grootste mijnbouwondernemingen, heeft zich openlijk uitgesproken tegen een koperovereenkomst. Noch de economische theorie, noch de verklaringen van de ondernemingen bieden, op een enkele uitzondering na, veel houvast om hun houding tegenover prijsstabilisatie te verklaren. Een verklaring dient onzes inziens gezocht te worden in de relatie tussen instabiliteit van prijzen en het vermogen van de betrokken ondernemingen om oligopoliewinsten te realiseren.

Oligopoliewinsten en stabilisatie

De instabiele prijzen voor de landbouwgrondstoffen en een aantal minerale producten kunnen worden gezien als 'limit prices' die fungeren als 'barriers to entry' tot de sectoren (Newberry, 1978).²⁰ De instabiliteit van de prijzen bemoeilijkt of verhindert dat nieuwkomers zich inlaten met de productie van en/of de handel in de betreffende producten.

In het geval van de landbouwproducten nemen de handelsondernemingen momenteel vooral door uitgebreide marktinformatienetwerken een sterke onderhandelingspositie in tegenover de verkopers en kunnen zij het risico van het aanhouden van positieve of negatieve voorraden tot geringe proporties terugbrengen.²¹ Zij kunnen oligopoliewinsten realiseren op grond van hun superieure marktkennis. Voor cacao is de situatie zelfs zodanig, dat de marktrapporten van de grootste handelsonderneming de markt aanwijsbaar beïnvloeden, zoals statistisch is aangetoond (Kofi, 1975).

Bij instabiele prijzen kunnen alleen ondernemingen die over een uitstekend 'market intelligence'-apparaat beschikken, zich toegang tot de grondstoffenhandel verschaffen. Zonder een dergelijk apparaat is het uitgesloten om met de gevestigde handelsondernemingen te concurreren, mede omdat het risico van het aanhouden van voorraden te groot is. Bij stabiele(re) prijzen daarentegen zouden, aangezien zowel bij verkopers als kopers minder onzekerheid zou bestaan over mogelijke prijsontwikkelingen, geringere voordelen te behalen zijn uit het verzamelen en verwerken van marktinformatie. Het risico van het aanhouden van voorraden zou tot overzienbare proporties worden teruggebracht. Voor potentiële nieuwkomers, inclusief ondernemingen uit exporterende ontwikkelingslanden, zou door deze factoren de toegang tot de bedrijfstak aanzienlijk gemakkelijker worden, waardoor de oligopoliewinsten van de thans bestaande ondernemingen zouden kunnen worden aangetast.

Voor het produkt koper, met zeer instabiele prijzen en na aardolie het meest belangrijke minerale exportprodukt van de ontwikkelingslanden, zijn zeer langdurige onderhandelingen over een grondstoffenovereenkomst mislukt. Koper vormt daarmee het beste en belangrijkste voorbeeld om de tegenstand van oligopolisten tegen stabilisatie van prijzen van mineralen te verklaren.

In de kopersector is sprake van een 'diluted oligopoly with a large competitive fringe' (Moran, 1976). Na de Tweede Wereldoorlog begonnen de traditionele kopermaatschappijen hun sterke oligopolistische greep op de bedrijfstak te verliezen. Nog in de eerste helft van de jaren zestig hebben zij getracht om door een systeem van *lage* producentenprijzen ('limit prices') verticale achterwaartse integratie van de verwerkende industrie tegen te gaan en de concurrentiepositie ten opzichte van aluminium te versterken. Dit prijsbeleid werd door de exporterende ontwikkelingslanden doorkruist. Toen werd een situatie van instabiele prijzen de 'second best'-oplossing voor de oligopolisten om hun posities zo goed mogelijk te beschermen.²²

20. Newberry behandelt het geval waarin consumenten de potentiële toetreders zijn tot een sector.

21. Negatieve voorraadposities kunnen worden ingenomen door verkopen op de termijnmarkten.

22. In de aluminiumsector daarentegen kan het sterke oligopolie een eigen prijsbeleid voeren en de ondernemingen prefereren deze 'first best'-oplossing. Men heeft de instabiele prijzen niet nodig als een extra 'barrier to entry'.

In de verklaring waarin Rio Tinto Zinc zich uitspreekt tegen het afsluiten van een koperovereenkomst, kan de belangrijkste motivatie hiervoor worden achterhaald. Het gevolg van een overeenkomst zou zijn dat deze '... would so reduce uncertainty that potential new mines would be encouraged to start up, thereby engendering excess capacity' (House of Lords, 1977). Het essentiële punt hierin is dat door prijsstabilisatie het risico voor investeerders zou verminderen.

In een mijnbouwproject zijn de prijzen welke actueel zijn in de eerste jaren waarin een project operationeel is, van cruciale betekenis (Mikesell, 1979). Bij instabiele prijzen kunnen deze dan toevallig erg laag zijn en daardoor wordt, vanwege het zwaardere gewicht van vroege opbrengsten bij discontering, de rentabiliteit van een project over de gehele levensduur sterk aangetast. Teneinde zich in te dekken tegen dit risico zal de investeerder een hogere verwachte winstvoet vereisen, dan wel werken met lage schattingen voor de prijzen. Ook dan zullen alleen ondernemingen die over voldoende reserves beschikken of hun risico's gespreid hebben, de verliezen kunnen dragen die een gevolg zijn van zeer lage prijzen. Mijnbouwondernemingen in ontwikkelingslanden, in vele gevallen staatsbedrijven, worden hiertoe niet in staat geacht door de consortia van banken die mijnbouwprojecten financieren. De bankiers eisen dat één of meerdere grote mijnbouwondernemingen participeren in een project. In de afgelopen 10 à 12 jaren is het daarbij in toenemende mate gebruikelijk geworden dat de moedermaatschappijen direct verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor de bankleningen (Radetzki en Zorn, 1979). Deze ontwikkeling houdt waarschijnlijk verband met het feit dat men zich recentelijk meer bewust is geworden van het feit, dat een nieuw project in financiële problemen kan geraken vanwege zeer lage prijzen. De onzekerheid ten aanzien van de prijzen is één van de factoren – en naar het voortkomt een belangrijke – waardoor de Westerse ondernemingen sinds ongeveer tien jaren weer in toegenomen mate via meerderheidsdeelnemingen participeren in de mijnbouw in ontwikkelingslanden.

Als gevolg van stabilisatie zou een grotere zekerheid ontstaan omtrent de prijzen. Een investeerder zou kunnen volstaan met een lagere verwachte winstvoet. Ertsvoorkomens, waarvoor het risico van exploitatie thans te groot wordt geacht, zouden in productie worden genomen. Het aanbod zou toenemen en de prijzen zouden dalen: de gestabiliseerde prijzen zouden gemiddeld lager zijn dan de gemiddelde instabiele prijzen. Het gevolg van deze lagere gemiddelde prijzen zou zijn dat ook de winsten op reeds gedane investeringen zouden teruglopen. Bovendien is het waarschijnlijk dat het aandeel van de gevestigde mijnbouwondernemingen in de totale winsten van de sector zou dalen. Door het geringere risico van investeringen zou voor 'outsiders' de toegang tot de sector immers gemakkelijker worden. Met name voor (staats)ondernemingen in ontwikkelingslanden zou het gemakkelijker worden om geheel zelfstandig of met een meer beperkte participatie van buitenlandse ondernemingen, projecten te entameren. Kortom, door stabilisatie zou de positie van de private Westerse oligopolisten bedreigd worden en hun winstvermogen worden aangetast.

Conclusies

Stabilisatie van grondstoffenprijzen via internationale overeenkomsten is *wenselijk* omdat dit positieve effecten heeft voor zowel exporterende ontwikkelingslanden als importerende geïndustrialiseerde landen. Voor exporterende landen zullen de exportopbrengsten stabieler worden en dit zal een positief effect hebben op de ontwikkelingsmogelijkheden. Voor importerende landen zal prijsstabilisatie een positief effect hebben op de produktie en werkgelegenheid vanwege een vermindering van externe inflatoire impulsen. Voor beide groepen landen zal stabilisatie positieve dynamische effecten hebben op de produktie en het verbruik van grondstoffen.

Partiële stabilisatie van grondstoffenprijzen door middel van buffervoorraadmechanismen is ook *haalbaar*. Bij financieringsstructuren die zijn aangepast aan ruilvoetontwikkelingen, zullen vrijwel alle buffervorraden zichzelf kunnen bedruipen. De maatschappelijke kosten van stabilisatie worden getaxeerd op 100 à 200 miljoen dollar per jaar.²³ De sociaal-economische voordelen lijken hier ruimschoots tegen op te wegen.

De oligopolisten/oligopsonisten in de grondstoffensectoren zijn tegenstanders van prijsstabilisatie via internationale overeenkomsten. De vigerende instabiele prijzen bemoeilijken voor nieuwkomers de toegang tot de produktie van en/of handel in grondstoffen. Stabilisatie van prijzen kan de positie van oligopolisten/oligopsonisten, en daarmee hun winstvermogen, aantasten.

De opstelling van de geïndustrialiseerde landen in grondstoffenonderhandelingen wordt kennelijk in hoge mate bepaald door de weerstand van 'hun' ondernemingen²⁴ tegen grondstoffenovereenkomsten. Er is dan ook weinig reden tot optimisme omtrent het afsluiten van nieuwe of verbetering van bestaande grondstoffenovereenkomsten. Hierin kan alleen verandering komen wanneer de landen erkennen dat op dit gebied de belangen van landen en van individuele ondernemingen uiteen kunnen lopen.

23. Dit is 0,25 à 0,5% van de waarde van de internationale handel in de betrokken produkten op jaarbasis (1980); bron: Wereldbank, *Commodity Trade and Price Trends*, 1982.

24. Vertegenwoordigers van het bedrijfsleven maken vaak, al dan niet als adviseurs, deel uit van de landendelegaties in grondstoffenonderhandelingen.

Literatuur

- Adams, F. en J. Behrman, *Commodity Exports and Economic Development*, Lexington Books, 1982.
- Avramovic, D., 'Common Fund: Why and of What Kind', in *Commodities, Finance and Trade, Issues in North South Negotiations*, ed. by A. Sengupta, Oxford, 1980.
- Behrman, J.R., *Development, the International Economic Order, and Commodity Agreements*, Addison-Wesley, Reading, 1978.
- Bhaskar, K., L. Gilbert en R. Perlman, 'Stabilization of the international copper market,' in *Resources Policy*, maart 1978.
- Brook, E., E. Grilli en J. Waelbroeck, 'Commodity Price Stabilization and the Developing Countries', in *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, maart 1978.
- Cuddy, J.D.A., 'Commodity Price Stabilization, its effects on producers and consumers,' in *Resources Policy*, maart 1978.
- Cuddy, J.D.A., 'Theory and Practice in NIEO Negotiations on Commodities', in *For Good or Evil, Economic Theory and North-South Negotiations*, ed., by G.K. Helleiner, Universiteitsforlaget, 1982.
- Dales, G., *Het overleg over het geïntegreerde grondstoffenprogramma van UNCTAD; een politiek-economische analyse* (proefschrift), Groningen, 1982.
- Dales, G., 'Uitgangspunten in het grondstoffenoverleg', in *Economisch Statistische Berichten*, 13-10-1982a.
- Davis, J., 'The Economic Effects of Windfall Gains in Export Earnings, 1975-1978', in *World Development*, Vol. 11, No. 2, 1983.
- Dick, H., S. Gupta, Th. Mayer en D. Vincent, 'The Short-run Impact of Fluctuating Primary Commodity Prices on Three Developing Economies: Colombia, Ivory Coast and Kenya', in *World Development*, Vol. 11, No. 5, 1983.
- Finger, M. en D. DeRosa, 'Commodity price stabilization and the ratchet effect', in *The World Economy*, Vol. 1, No. 2, jan. 1978.
- Hallwood, C., 'Costs and benefits of commodity control', in *Resources Policy*, juni 1979.
- Hallwood, C., 'The profitability of the buffer stocks operated under the International Tin Agreements 1956-1977', in *Resources Policy*, december 1979.
- Harris, S., M. Salmon en B. Smith, *Analysis of Commodity Markets for Policy Purposes*, Trade Policy Research Centre, London, 1978.
- Helleiner, G.K., 'The Refsnes Seminar: Economic Theory and North-South Negotiations', in *World Development*, Vol. 9, No. 6, blz. 539-555, 1981.
- Henderson, P. en D. Lal, 'UNCTAD IV, the commodities problem and the international economic reform', *ODI Review*, No. 2, 1976.
- Hughes, H. and Sh. Singh, 'Economic Rent-incidence in selected metals and minerals', in *Resources Policy*, juni 1978.
- Johnson, H.G., 'World Inflation, the Developing Countries and an Integrated Programme for Commodities', in *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, december 1976.

- Kaldor, N., 'Inflation and recession in the world economy', in *The Economic Journal*, Vol. 86, 1976.
- Knudsen, P. en A. Parnes, *Trade Instability and Economic Development*, Lexington Books, London, 1975.
- Kofi, T., 'The role of multinational corporations in cacao marketing and pricing and economic development in producer (African) countries', in Widstrand, C. (ed.), *Multinational firms in Africa*, Uppsala, 1975.
- Labys, W., 'Simulation analysis of an international buffer stock for jute', in S. Smith en J. Toye (ed.), *Trade and Poor Economies*, Frank Cass, 1979.
- Lancieri, E., 'Export Instability and Economic Development: a reappraisal', in *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, Vol. 31, No. 125, juni 1978.
- Lim, D., 'Export Instability and Economic growth: a return to fundamentals', in *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, Vol. 38, 1976.
- MacBean, A., *Export Instability and Economic Development*, Allen and Unwin, London, 1966.
- MacBean, A.I., 'Commodity Policies in a New International Order', in A. Sengupta (ed.), *Commodities, Finance and Trade – Issues in North-South Negotiations*, Oxford, 1980.
- Mikesell, R., *The World Copper Industry*, John Hopkins University Press, 1979.
- Moran, Th., *Multinational corporations and the politics of dependence – copper in Chile*, Princeton, 1974.
- Newberry, D., 'Stochastic Limit Pricing', in *The Bell Journal of Economics*, Spring 1978.
- Nguyen, D., 'The effects of partial price stabilization on export earnings instability and level: implications for the North-South Negotiations', in A. Sengupta (ed.), *Commodities, Finance and Trade – Issues in North-South Negotiations*, Oxford, 1980.
- Oberhänsli, H., 'The use of international buffer stocks to stabilise commodity export revenue', in *Inter Economics*, January/February 1982.
- Radetzki, M. en S. Zorn, *Financing Mining Projects in Developing Countries – a United Nations Study*, London, 1979.
- Tilton, J., *The Future of Nonfuel Minerals*, The Brookings Institution, 1977.
- UNCTAD TD/B/C.1/198, 1975.
- UNCTAD TD/B/IPC/COPPER/AC/L.42, 1977.
- UNCTAD TD/B/IPC/COPPER/L.3, 1978.
- UNCTAD TD/B/IPC/COPPER/AC.2/L.5, 1979.
- Vingerhoets, J., *Ontwikkelingslanden als grondstoffenexporteurs – internationaal grondstoffenbeleid en oligopolistische markten* (proefschrift), Tilburg, 1982.
- Vingerhoets, J. en H. Coppens, *Internationale grondstoffenovereenkomsten – effecten, kosten en oligopolisten*, Researchmemorandum, Tilburg, september 1983.
- Wahab, I., *De effecten van prijsstabilisatie en instabiliteit van de exportopbrengsten* (proefschrift), Meppel, 1982.